

3.3.2017

Sosiaali- ja terveysministeriölle

Sosiaalihuollon ammattihenkilölakia koskevan tilannekatsauksen valmisteluun

Sosiaalityön koulutusta antavien yliopistojen näkökulmasta 1.3.2016 voimaan tullut uudesta sosiaalihuollon ammattihenkilölaista (817/2015) on osoittautunut tarpeelliseksi ja koko alan kannalta tarkoituksenmukaiseksi laiksi. Lain soveltamisesta on tähän saakka pääsääntöisesti vain hyviä kokemuksia, eikä toimeenpanossa ole havaittu suuria pulmakohtia. Tarve sosiaalihuollon ammattilaisten suorittaman koulutuksen ja ammattipätevyyden rekisteröinnille on osoittautunut ilmeiseksi.

Sosnet on monelta osin lakiin erittäin tyytyväinen, mutta haluaa tuoda esille joitakin näkökohtia lain toimeenpanoa koskevan tilannekatsauksen valmisteluun:

Tilapäisenä sosiaalityöntekijänä toimiminen

Yliopistoihin kantautuneet kysymykset ammattihenkilölaista ovat koskeneet lähes yksinomaan sosiaalityöntekijän sijaisena toimimisen edellytyksiä. Lain mukaan *Sosiaalityöntekijän ammatissa voi toimia tilapäisesti enintään vuoden ajan sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti sosiaalityön aineopinnot ja käytännön harjoittelun. Opiskelija toimii ammattiin valmistuneen sosiaalityöntekijän johdon ja valvonnan alaisena* (12 § Oikeus toimia tilapäisesti sosiaalihuollon laillistetun ammattihenkilön ammatissa). Pykälän muotoilu perustuu Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnan laajan kuulemisen perusteella tekemään linjaukseen. Pykälän tulkinnan osalta on ollut epäselvää, miten ammattiin opiskeleva henkilö on laissa tarkoitettu määriteltäväksi ja kuinka laajaa käytännön harjoittelua opiskelijalta vaaditaan suoritetuksi.

Työelämässä tilapäisenä toimimisen pykälä on koettu hankalaksi tulkita. Tämä liittyy siihen, että käytännön harjoittelua sisältyy eri vaiheissa erimuotoisesti sosiaalityön opintoihin. Lisäksi sosiaalityötä voi opiskella aineopintoihin saakka myös avoimessa yliopistossa, mutta pääsääntöisesti avoimessa suoritetaan pääaineopintoja suppeammat opinnot ilman käytännön harjoitteluja. Poikkeuksen tähän tekee Jyväskylän yliopisto ja Tampereen yliopisto, joissa voi suorittaa myös käytännön harjoittelun avoimessa yliopistossa.

Sosnet pitää tärkeänä, että tilapäisenä työskentelyn edellytyksiä koskeva 12 § säilytetään pääosin nykyisessä muodossaan. Sosnet ehdottaa siihen kuitenkin seuraavaa tarkennusta: *Sosiaalityöntekijän ammatissa voi toimia tilapäisesti enintään vuoden ajan sosiaalityöntekijän ammattiin opiskeleva henkilö, joka on suorittanut hyväksytysti pääaineopintoja vastaavat perus- ja aineopinnot ja käytännön harjoittelun sosiaalityössä.*

Kaiken kaikkiaan on välttämätöntä, että lainsäädännöllä luodaan sellaiset käytännöt, jotka olisivat työelämän kannalta mahdollisimman selkeitä tulkita ja siten myös soveltaa käytännössä. Tätä helpottaisi merkittävästi, mikäli 12 § sovelletaan vain sosiaalityön tutkinto-opiskelijoihin.

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto

Sosiaalityöntekijöiden saatavuuden turvaaminen

Sosiaalityön koulutusta antavissa yliopistoissa on systemaattisesti laajennettu sosiaalityön opiskelumahdollisuuksia. Sosiaalityön koulutuksen aloituspaikat lisääntyivät aikavälillä 2010–2015 yli 40 prosenttia yliopistojen tekemien koulutuspaikkojen laajentamispäätösten ja osaksi eduskunnan sosiaalityön koulutukseen myöntämän lisärahoituksen turvin. Vastaavasti sosiaalityöntekijän kelpoisuuden saaneiden maistereiden määrä on noussut 2010-luvun aikana reilun 300 maisterin vuositason. Vuonna 2016 sosiaalityön tutkinto-opiskelijaksi valittiin 415 uutta sosiaalityön opiskelijaa ja sosiaalityöntekijäksi valmistui ennätyselliset 348 yhteiskunta- tai valtiotieteiden maisteria. Oheisessa taulukossa on kuvattu sosiaalityön opiskelijoiksi valittujen tutkinto-opiskelijoiden ja valmistuneiden maistereiden määrän kehitystä valtakunnallisesti 2010-luvun aikana:

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Valitut tutkinto-opiskelijat	377	395	371	436	471	527	415
Valmistuneet maisterit	207	198	240	290	334	319	348

Valmistuvien sosiaalityöntekijöiden määrä on kasvanut merkittävästi. Ensiarvoisen tärkeää onkin tarkastella, mitä toimenpiteitä kentällä on tehty vastavalmistuneiden työntekijöiden rekrytoimiseksi sekä jo aiemmin palvelukseen valittujen työntekijöiden pysymiseksi työtehtävissään. Työvoimatarve vaihtelee paljon alueellisesti. Sosnetin arvion mukaan pätevien työntekijöiden saatavuutta on voitu olennaisesti parantaa niissä työpaikoissa, joissa on systemaattisesti kehitetty työyhteisöjä, työoloja ja rekrytointia.

On olennaista, että alueelliseen sosiaalityöntekijäpulaan vastaamiseksi tehdään ratkaisuja, jotka ovat ammattihenkilölain tavoitteen ja tarkoituksen mukaisia. Ratkaisujen tulee tukea osaavan ja ammattitaitoisen henkilöstön käyttöä, jolloin sosiaalityöntekijänä voi toimia vain henkilöt, joilla on riittävät sosiaalityön opinnot suoritettuna. Lisäksi on tärkeää, että tehtävät ratkaisut tukevat alan työntekijätilanteen kohentumista pitkäjänteisesti. Sosnetin näkemyksen mukaan sosiaalityöntekijöiden saatavuutta ei ole kaikilla alueilla saatu koskaan ratkaistua, koska aiemmin väljän sääntelyn aikana sosiaalityöntekijöiden sijaisiksi on voitu palkata henkilöitä, joilla ei ole ollut opinto-oikeutensa osalta mahdollisuutta valmistua sosiaalityöntekijän ammattiin. Palkkaamalla tilapäisiksi työntekijöiksi sosiaalityön opiskelijoita tuetaan kelpoisten työntekijöiden saamista opiskelijoiden suorittama opintonsa loppuun.

Lain väljentäminen tarkoittaisi paluuta aiemman lainsäädännön aikaiseen tilanteeseen. Tilapäisenä työskentelyn edellytysten väljentäminen olisi myös ristiriidassa sosiaalihuollon tehtävärakenteiden ja ammattiryhmien tehtävän- ja työnjaon kehittämiseen tähtäävän ammattihenkilölain tarkoituksen (1 §) kanssa. Se vähentäisi myös sosiaalityön opiskelijoiden motivaatiota valmistua, jolloin opinnot venyisivät ja kelpoisia työntekijöitä saataisiin vähemmän kentälle. Lain väljentämisen sijasta tarkoituksenmukaista olisi tukea sosiaalityötä pääaineena opiskelevien opintojen loppuunsaattamista ja sosiaalityöntekijäksi valmistumista. Yliopistot ovat kehittäneet tutkintovaatimuksiaan ja käytäntöjään niin, että syventäviin opintoihin sisältyvän harjoittelun voi tehdä myös sijaisuudessa. Tämä lisää olennaisesti työnantajien mahdollisuuksia saada tilapäisiä työntekijöitä, koska vuositaiset syventävien opintojen harjoittelun suorittavien opiskelijoiden määrä on suuri. Sosiaalihuollossa tehdään parhaillaan aktiivisesti tehtävärakenteiden kehittämistyötä, jolla laajennetaan ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden ammattihenkilöiden osaamisen käyttöä sosiaalihuollon työtehtävissä. Tämä on jo nyt helpottanut sosiaalityöntekijöiden saatavuutta. Olennaista on myös kehittää sosiaalityöntekijöiden työoloja, jotta päte-

Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto

vät työntekijät saadaan pysymään tehtävissään. Mikäli näiden toimenpiteiden jälkeen ajatellaan olevan tarvetta lainmuutokseen, niin tarkoituksenmukaisinta on siirtymäsäännöksen säätäminen esimerkiksi vuoteen 2020 ulottuvaksi.

Ulkomailla koulutuksen suorittaneiden oikeus harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia

Sosiaalihuollon ammattihenkilölaissa säädetään myös ulkomailla sosiaalityöntekijän koulutuksen suorittaneiden oikeudesta harjoittaa sosiaalityöntekijän ammattia. Lain toimeenpanosta on toistaiseksi vielä suhteellisen vähän kokemuksia. Uusi laki muutti aiempaa käytäntöä niin, että sopeutumis aika ja kelpoisuusko e ovat toisilleen valinnaisia korvaavia toimenpiteitä kaikille hakijoille riippumatta siitä, onko tutkinto suoritettu EU/ETA-maassa tai sen ulkopuolella. Sosnetin arvion mukaan tämä kasvattaa sopeutumisajan kiinnostavuutta hakijoiden keskuudessa, sillä kelpoisuuskokeen suorittaminen edellyttää suhteellisen sujuvaa suomen tai ruotsin kielen taitoa.

Voimassaolevan sääntelyn perusteella Valvira voi määrätä myös muita välttämättömiä ehtoja sopeutumisajan suorittamiselle ja siitä annettavalle arvioinnille. Sosnetin arvion mukaan tämä on välttämätöntä. Näin ollen keskeinen kysymys on, millaisia laadun varmistamisen ehtoja voidaan asettaa sekä minkälaisia tavoitteita sopeutumisajalle asetetaan ja miten niiden toteutuminen todennetaan (esim. näyttö). Tärkeää on voida varmentaa, ettei ammattipätevyyttä voi saada alalle selkeästi sopeutumattomat hakijat. Näiltä osin valvojan rooli ja ammattitaito ovat tärkeitä kysymyksiä.

Ulkomailla suoritettujen koulutusten tunnustamista koskevassa työskentelyssä Sosnet on pohtinut sosiaalityöntekijän osaamisen suhdetta kielitaitoon. Tältä osin keskeinen kysymys on, määritelläänkö kielitaito keskeiseksi sosiaalityöntekijän ammattitoiminnan edellyttämäksi valmiudeksi (1 §). Nykyinen sääntely ei mahdollista suomen tai ruotsin kielen taitoa osoittavan todistuksen edellyttämistä. Sosnet on kuitenkin pitänyt kielitaitoa tärkeänä osana sosiaalityöntekijän osaamista ja päätynt sen vuoksi toteamaan asiantuntijalausunnoissaan, että *sopeutumisajan aikana on varmistettava, että hakijan suomen tai ruotsin kielen hallinta vastaa ammatin harjoittamisessa edellytettyä kielitaitoa. Asiakasturvallisuus edellyttää, että hakijan tulee kyetä ammatissa vaadittavaan asiakastyön edellyttämään vuorovaikutustyöhön, yhteistyöhön palvelujärjestelmässä, asiakasasiakirjojen laadintaan ja lainsäädäntöön perehtymiseen.* Kelpoisuuskokeen voi tehdä vain suomen tai ruotsin kielellä, joten koeken suorittaminen edellyttää suhteellisen hyvää kielitaitoa. Sosnet esittää lain jatkovalmisteluissa pohdittavaksi kielitaidon yhteyttä ammattihenkilön osaamiseen ja sitä kautta asiakasturvallisuuden toteutumiseen.